

Ny, helhetlig verdensarvpolitikk – høringsuttalelse fra Verdensarvrådet for Røros bergstad og Circumferensen

Verdensarvrådet for Røros bergstad og Circumferensen vil med dette gi sin høringsuttalelse til Miljøverndepartementets melding «Ny, helhetlig verdensarvpolitikk.»

Verdensarvrådet består av ordførerne fra Røros, Os, Tolga, Engerdal og Holtålen, politikere fra Sør-Trøndelag og Hedmark fylkeskommune, og politikere fra Sametinget. I tillegg har de regionale museene, Rørosmuseet og Riksantikvaren observatørstatus. Fra høsten av vil også fylkesmennene i Sør-Trøndelag og Hedmark, samt reiselivsorganisasjonen Destinasjon Røros delta som observatører.

Uttalelsen er en sammenstilling av de politiske rådsmedlemmenes egne uttalelser. Til grunn for denne uttalelsen ligger uttalelse fra Os kommune, Engerdal kommune, Tolga kommune, Sør-Trøndelag fylkeskommune og Hedmark fylkeskommune. Uttalelsen er ført i pennen av Verdensarvkoordinator for Røros bergstad og Circumferensen.

Innledende betraktninger

Verdensarvrådet for Røros bergstad og Circumferensen (heretter Verdensarvrådet) har stor respekt for det krevende arbeidet som er lagt ned i politikkdokumentet fra departementet. I oversendelsesbrevet opplyses det om at hovedkonklusjonene og eventuelle innspill fra høringsrunden, vil gå inn i kulturminnemeldinga som forventes ferdig i 2013. Verdensarvrådet håper at dette ikke er den endelige skjebnen til dokumentet, men at dette får «egne bein å stå på».

Høringsuttalelsen vil i all hovedsak ta for seg kapittel 4 i dokumentet. De øvrige kapitlene gir god og fylldig informasjon om verdensarvens historikk og utfordringer, samtidstrender m.m. Verdensarvrådet anser dette som opplysende og interessant.

Verdensarvrådet stiller seg helhetlig bak initiativet med «Ny, helhetlig, verdensarvpolitikk» men ønsker allerede innledningsvis å komme med noen bemerkninger som ansees som svært viktige for det arbeidet som gjøres i verdensarvområdet Røros bergstad og Circumferensen.

1. Verdensarvrådet vil poengtere at den nasjonale verdensarvpolitikken legger grunnlaget for systemer og praksiser som bare kan implementeres på det enkelte verdensarvsted i dialog med verdensarvstedet selv. Generelt legger dokumentet for lite vekt på verdien av stedenes variasjon og kompleksitet og evne til selv å utvikle praksiser, innenfor en rekke områder, som ivaretar og forvalter verdensarvverdiene.
2. Finansierings- og tilskuddsordninger bør etableres som et eget underpunkt i verdensarvpolitikken. Verdensarvrådet ønsker å poengtere viktigheten av å samordne naturverdiene, kulturminneverdiene og verdensarvverdiene i en større sammenheng. Dette har stor betydning også for hvilke finansierings- og tilskuddsordninger som skal gjelde innenfor verdensarven og hvordan kriteriene for disse utformes slik at de blir tjenlige for praktisk tilrettelegging og utvikling av verdensarvområdene. Dette har avgjørende betydning for framtidig lokal gjennomføringsevne på området. Dette

innebærer spesielt en klargjøring av kriterier for tildeling av midler til offentlig eide kulturminner.

3. Verdensarvrådet ønsker at ansvaret til regionalt nivå, dvs fylkeskommunene, og Sametinget, presiseres og tydeliggjøres i dokumentet. For å oppnå en god lokal forankring og et godt samarbeid på tvers av nivåer, er det nødvendig med en avklart arbeids- og ansvarsfordeling der de ulike nivåenes rolle gjenspeiler deres kompetanse og lovbestemte funksjon etter aktuelt lovverk.
4. Verdensarvområdet Røros bergstad og Circumferensen er etter vårt syn det desidert mest komplekse og sammensatte området av alle de norske verdensarvområdene. Innskrivingsteksten/OUVen har en klar samfunnsdimensjon. Å leve i verdensarven er noe som angår alle i regionen. Det er høyst levende samfunn som ivaretar verdensarvverdiene, og verdiene er uløselig knyttet til at samfunnet er levende. Eksperter som professor Jukka Jokilehto har omtalt forvaltningen av Røros (før utvidelsen) som en suksesshistorie – og nevnte da spesielt Røros kommunes Uthusprosjekt - vurdert opp mot mye av det man ellers møter av problemer på verdensarvlista. Denne anerkjennelsen er viktig å ta med seg nå som verdensarvområdet er utvidet. Verdensarvrådet vil be om at statlige myndigheter ser til erfaringene og kunnskapen som er bygd opp i forbindelse med Uthusprosjektet, se punkt 4.8.
5. Bortsett fra et lite avsnitt på s. 29 i høringsdokumentet, er det ingen tilrådninger knyttet opp mot den immaterielle kulturarven. Verdensarvrådet stiller seg undrende til dette, spesielt med tanke på at statsparten har ratifisert UNESCOs 2003-konvensjon «Beskyttelse av den immaterielle kulturarven», FARO-konvensjonen, og den europeiske landskapskonvensjonen. Ingen av disse konvensjonene er nevnt i det foreliggende arbeidet.
6. Den rollen Statens naturoppsyn er tiltenkt, må avklares bedre. Verdensarvrådet finner det positivt at SNO kan bidra med sin kompetanse og sine ressurser som tilsynsmyndighet, både innenfor Naturmangfoldsloven, Plan- og bygningsloven og de stedlige vernebestemmelser, i de områder SNO har sitt virke, dvs nasjonalpark- og landskapsvernområdene. Veiledning i saker som gjelder kulturminner bør fortsatt være kulturvernmyndighetens og kommunens ansvar.
7. Hva gjelder formidling er det positivt at statsparten setter seg mål for å utarbeide informasjonsmaterieell m.m.. Siden samfunnsdimensjonen hele tiden er til stede i forvaltninga av Røros bergstad og Circumferensen, ser man det helt nødvendig at stedet selv blir koblet på langsiktige, finansielle programmer som har et særlig fokus på dokumentasjon, fortolkning og formidling, og hvor læringsdimensjonen må få et naturlig fokus. Formidlings- og læringsbehovet (både når det gjelder formell og uformell læring - i et livslangt perspektiv) kan ikke understrekes nok, og med tanke på den særs komplekse situasjonen i regionen – hvor formidlingen foregår fra alle interesseparter; fra den enkelte huseier, til skolene, til byggesaksbehandler, til frivillige lag og foreninger, og hele veien opp til museene – ser vi det som helt nødvendig at det satses mer målrettet på programmer med langsiktig finansiering.

8. Forholdet mellom kjerneområde og buffersone må avklares på minst to nivåer, 1) i henhold til bruk av hensynssoner gjennom plan- og bygningsloven; 2) hvorvidt det gis tilskudd til aktuelle prosjekter/tiltak i buffersonen på lik linje med tilskudd til prosjekter/tiltak i kjerneområdet.

4.1. Identifisere verdensarv i Norge

Miljøverndepartementets tilråd at:

- ▲ *prioritere å sikre verdensarven vi har i dag*
- ▲ *prioritere å arbeide videre med nominasjoner i henhold til den tentative lista*
- ▲ *vurderer framtidig nominasjon av potensiell samisk verdensarv*
- ▲ *vurderer å ta initiativ til et nytt nordisk prosjekt for å se på gjennomføringen av verdensarvkonvensjonen i de nordiske landene*
- ▲ *åpner for transnasjonale serienominasjoner for verdensarv som er underrepresentert på verdensarvlista*
- ▲ *fortsatt støtter statsparter med kultur- og naturarv som er underrepresentert på lista.*

Med sikring av verdensarven vi har i dag, forstår verdensarvrådet at det menes

1. reparasjon og vedlikehold av aktuelle bygninger og konstruksjoner
2. skjøtsel av kulturlandskap
3. formidling av kulturarven i samfunnsperspektiv, herunder fokus på folks holdninger til sine omgivelser
4. gode dokumentasjonssystemer

4.2. Organisering, aktører og samarbeid

Miljøverndepartementet tilråd at:

- ▲ *det blir etablert et fast årlig forum (departementenes verdensarvutvalg) hvor myndighetene kan sikre god informasjon og tidlig få drøftet verdensarvsaker som har relevans for flere departement. MD skal ha sekretariatsfunksjonen*
- ▲ *det blir etablert et fast årlig møte mellom statlige myndigheter og representanter for verdensarvområdene*
- ▲ *det ved hvert enkelt verdensarvområde blir etablert et samarbeidsorgan (verdensarvråd) som skal ha definerte oppgaver. Organiseringen av et slikt samarbeidsorgan utarbeides i samarbeid mellom de lokale og regionale myndighetene og det ansvarlige direktoratet (RA eller DN)*
- ▲ *det ved hvert enkelt verdensarvområde blir etablert en koordinatorfunksjon eller -stilling (verdensarvkoordinator) som skal ivareta definerte oppgaver*
- ▲ *de tidligste verdensarvområdene blir oppfordret til å vurdere nye modeller for organisering*
- ▲ *det blir vurdert om Statens naturoppsyn også bør få en rolle når det gjelder å rapportere brudd på plan- og bygningsloven innenfor verdensarvområdene.*

Verdensarvrådet er svært positive til departementenes verdensarvutvalg, og ber om at dette iverksettes så fort som mulig. Særlig viktig er det i lys av intensjonen om en helhetlig verdensarvpolitikk at departementene, på tvers av sektorene, samordner innsatsen ut mot verdensarvområdene. Denne henstillingen er også rettet mot Miljøverndepartementet internt. Røros bergstad og Circumferensen er også vesentlig berørt av naturmangfoldsloven, gjennom naturreservater, landskapsvernområder og ikke minst nasjonalparker. Verdensarvrådet håper derfor at Riksantikvaren og Direktoratet for Naturforvaltning kan samarbeide inn mot verdensarvområdet Røros bergstad og Circumferensen. Vi finner det nødvendig å ha tilgang på kompetansen i begge direktoratene i svært mange sammenhenger.

Opprettinga av verneområdestyrene for nasjonalparkene Forollhogna, Femundsmarka, samt Skardsfjella-Hyllingsdalen landskapsvernområde, skjer tilsynelatende uten henblikk på at disse områdene er innenfor buffersonen (Circumferensen). Praksis har vært at ordfører blir oppnevnt til disse styrene. Det er også ordførerne som er kommunenes representanter inn i det lokale verdensarvrådet. På den ene siden er det positivt at de samme ordførerne sitter i de mange styrene, nettopp for å sikre en tverrsektoriell, politisk oversikt. På den andre siden er det en rent ressursmessig svært belastende situasjon for ordførerne selv. I dette ligger også forventningene til nasjonalparkstyrene og verdensarvrådet om temaer som tangerer hverandre, fra vern, til skilting og til verdiskaping. Verdensarvrådet savner en tydeligere politikk, og bedre samordning, på hvordan man skal se kulturminneverdiene, naturverdiene, og verdensarvverdiene i en større sammenheng.

Det er også helt nødvendig å få skipet departementenes verdensarvutvalg med tanke på ambisjonen om at verdensarvstedene skal være fyrtårn for beste praksis i natur- og kulturarvforvaltninga. I mange tilfeller vil det nok kunne oppstå konflikter også i dette forumet, eksempelvis tilknyttet store, kompliserte spørsmålet om ny gruvedrift i verdensarvområdet Røros bergstad og Circumferensen. Spørsmålet om representasjon inn i utvalget er av stor interesse, og rådet mener at høyeste politiske nivå i de ulike departementene burde være til stede sammen med administrative ressurser.

Punktet om “et fast årlig møte mellom statlige myndigheter og representanter for verdensarvområdene” er spesielt velkomment, og vi regner med at departementet i denne sammenheng mener møtestedet som organisasjonen Norges Verdensarv har tilrettelagt for. Verdensarvrådet ber om at statlige myndigheter fortsetter å støtte opp under Norges Verdensarv og det arbeidet organisasjonen legger ned. De årlige møtene gir faglig påfyll, erfaringsutvekslinger, samt en god mulighet til å treffe kollegaer. Verdensarvrådet vil be om at statlige myndigheter fortsetter å prioritere Norges Verdensarv, og at enda flere departement stiller med representanter på møtene i framtida.

Verdensarvrådet er et politisk organ, representert ved ordførerne i de samarbeidende kommunene, Sametings-representant samt fylkespolitikere fra Sør-Trøndelag og Hedmark. Siden forvaltninga av verdensarvområdet tangerer forvaltninga av samfunnet, er det spesielt viktig at politikerne og administrasjon hele tiden er godt informert. Plan- og bygningsloven er det viktigste verktøyet for forvaltninga av verdensarvområdet. Til dette kreves det god tilgang på planleggingsressurser lokalt for å kunne forankre og involvere et så bredt lag av folk som over hodet mulig. Fokus burde ligge på lokale planprosesser, hvor involveringsgraden må være svært høy.

I forvaltninga av verdensarvstedet hører også formidlinga med. God, informert formidling, dialoger og deltakelse skaper bedre forvaltning enn det man umiddelbart forstår med ordet forvaltning. Dette inkluderer å jobbe for å tilrettelegge for at aktuelle lag, foreninger og enkeltpersoner blir ivaretatt og stimulert til videre arbeid.

Koordinatorstillinga er et tiltrengt tiltak på verdensarvstedene. I tillegg til de tiltenkte arbeidsoppgavene vil det være naturlig å sette koordinatorstillinga i sammenheng med et eventuelt verdensarvsenter. Koordinator burde jobbe tett på kommuneplanleggere på de

enkelte stedene, og eventuelle andre fagpersoner. Å sørge for informasjonsflyt samt kobling av miljøer og personer vil også være en naturlig del av koordinatorens arbeidsportefølje.

Hva gjelder SNOs rolle, vises det til innledende punkt nr. 6. Det vises også til innledende punkt nr 3.

4.3. Lovverk og forvaltningsplan for verdensarven

Miljøverndepartementet tilrår at:

- ♣ *de norske verdensarvområdene har en relevant forvaltningsplan for verdensarven innen utgangen av 2014*
- ♣ *det blir utarbeidet en mal for en forvaltningsplan for verdensarven. Denne skal følge en gitt ramme, jf. forslag i vedlegg 5.3.*
- ♣ *ansvaret for verdensarven kommer tydelig fram i alle relevante kommunale og fylkeskommunale planer og i forvaltningsplanene for naturvernområdene*

Røros bergstad og Circumferensen har en førstegenerasjons forvaltningsplan som ble utarbeidet sammen med nominasjonsdokumentene i forbindelse med utvidelsesprosessen. Etter utvidelsen har også en regional plan kommet til. Denne har naturligvis et overordnet perspektiv og tar ikke opp i seg detaljene i eksisterende planverk, men legger føringer for at kommende revideringer av kommuneplanene tar opp i seg verdensarvverdiene. Røros kommune har verdensarvverdiene innarbeidet i kommunedelplan fra 2009. Spørsmålet er hvorvidt det er mulig å utarbeide en forvaltningsplan/management plan slik statsparten legger opp til.

I de operasjonelle retningslinjene er det presisert “en relevant forvaltningsplan som konkretiserer hvordan de fremragende universelle verdiene skal forvaltes, fortrinnsvis gjennom et verktøy som fremmer deltakelse.” Den relevante planen kan slik forstås som de enkelte kommunenes kommuneplaner og reguleringsplaner + regionplanen. Det vil med andre ord være i de detaljerte kommuneplanene at de universelle verdiene innarbeides. En overordnet utfordring er likevel hvordan man skal forstå det totale omfanget av de universelle verdiene – eller stilt som et spørsmål, hvor starter og hvor slutter de universelle verdiene? Det betydelige innslaget av levende kultur og samfunn, gjør at god gjennomføring av planprosesser – forstått som høg involveringsgrad og forankring gjennom PBL - vil utgjøre forvaltningsplanen. I tillegg burde dette suppleres med årlige workshops for alle interesserte i området, der blant annet dette med universelle verdier kan diskuteres ned i detalj. Forståelsen av de universelle verdiene vil endre seg i takt med kunnskapsuthentinga fra eget samfunn og landskap.

Det burde også utarbeides en aktøranalyse over interesseparter (stakeholders) i verdensarvområdet. Det kan synes som det er mange gråsoner i ansvarsfordelingen. Dette er i hovedsak et lokalt ansvar, men som bør gjøres med øvrige forvaltningsmyndigheter.

4.4. Buffersoner

Miljøverndepartementet tilrår at:

- ♣ *behovet for buffersoner for alle de norske verdensarvområdene blir vurdert som et ledd i arbeidet med forvaltningsplanene for verdensarven.*
- ♣ *eventuelle buffersoner innarbeides i kommunenes planverktøy i henhold til plan- og*

bygningslovens bestemmelser. Verdensarven kommer inn som tema i forskrift om konsekvensutredninger etter plan- og bygningsloven.

Gjennom arbeidet med regional plan for Røros Bergstad og Circumferensen har de berørte kommuner og fylkeskommuner vært positive til aktiv bruk av plan- og bygningsloven, herunder hensynssoner, som verktøy for å forvalte verdensarvens verdier.

Følgende retningslinjer for kommunal planlegging er vedtatt i den regionale planen:

Retningslinjer som legges til grunn for kommunal planlegging, saksbehandling og forvaltning av kulturminner, kulturmiljø og kulturlandskap innenfor Circumferensen.

Kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap skal forvaltes mest mulig enhetlig. Det skal utvises respekt og stor forsiktighet med alt som bærer i seg elementer av det originale og det autentiske, materielt og immaterielt i hele Circumferensen. Forvaltningen skal være i tråd med formålet for verdensarven og nasjonale og internasjonale føringer for kulturminneforvaltning. Den skal bygge på høy fagkunnskap om verdensarvverdiene, på gode kulturvernprinsipper, på kvalitet og helhetssyn, og på et føre-var-prinsipp der det kan være tvil.

Avsnittet over kan innarbeides som generell retningslinje i kommuneplanene.

Hovedverktøyet for forvaltning av Circumferensen er plan- og bygningsloven, med regionplanen som samordnende redskap for den kommunale planleggingen. Følgende retningslinjer gjelder for kommunenes planlegging:

1. Planarbeid skal bygge på høy planfaglig kompetanse kjennetegnet ved løsninger basert på kunnskap, et helhetlig samfunnssyn og planprosesser som fremmer deltakelse, samarbeid og dialog.
2. Gjennom planprosesser etter plan- og bygningsloven skal andre samfunnshensyn veies mot kulturvernens hensyn. Det skal legges til rette for løsninger som sikrer at kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap skjøttes, vedlikeholdes og repareres som en naturlig del av det å leve og bo i et verdensarvområde.
3. For alle kommuneplaner innenfor Circumferensen skal det, i samråd med kulturminnemyndighetene, lages generelle planbestemmelser og retningslinjer som sikrer en nyansert, helhetlig ivaretagelse av verdensarvverdiene.
4. I kommuneplanens arealdel skal viktige områder for kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap, i samråd med kulturminnemyndigheten, markeres som hensynssone. Avsatte hensynssoner skal suppleres med bestemmelser og/eller retningslinjer. Hensynssoner med tilhørende retningslinjer og/eller bestemmelser skal brukes i sammenheng med arealbruksformål og øvrige planbestemmelser.
5. Kommuneplanbestemmelser om reguleringsplankrav skal sikre at hensyn til kulturarven blir fulgt opp gjennom detaljplanlegging.

6. Grensen for Circumferensen og kjerneområdene for verdensarv vises som illustrasjon i kommuneplanens arealdel.

Retningslinjene kan videreutvikles eller endres av verdensarvrådet.

Et viktig fundament i plan- og bygningsloven er at det er kommunene som er planmyndighet for lokal og kommunal planlegging (kommuneplaner og reguleringsplaner). Aksept for bruk av plan- og bygningsloven som forvaltningsverktøy innebærer derfor grunnleggende aksept for at man finner fram til de beste forvaltningsbestemmelsene gjennom lokale planprosesser. Dette gir et fleksibelt forvaltningssystem, der man kan finne fram til bestemmelser og retningslinjer som er tilpasset, relevante og treffsikre i forhold til den faktiske situasjon, og der man kan fange opp den store variasjonen mellom ulike områders karakter og utfordringer. Samtidig kan man gjennom lokale prosesser oppnå en langt bedre lokal forankring.

Retningslinjene vedtatt gjennom regional plan gir et godt utgangspunkt for videre arbeid med forvaltning gjennom kommunale planprosesser. Det er imidlertid avgjørende hvordan retningslinjene blir forstått og praktisert. Dette enten hensynssoner skal brukes innenfor kjerneområdet for verdensarven eller i buffersonen.

Det er avgjørende at vi får hensynssoner i kommunale planer som er:

1. tilpasset, relevante og konkrete i forhold til det faktiske området. En ser da for seg flere hensynssoner med varierende bestemmelser og retningslinjer.
2. avgrenset til de områdene som har spesielle verdier og utfordringer.

Verdensarvrådet ber om en utredning av hva en buffersone skal være utover det å være en ren hensynssone i henhold til plan- og bygningsloven. Rådet vil også presisere at man legger til grunn for det videre arbeidet, at viktige kulturminner i buffersonen får samme behandling som kulturminner i kjerneområdet ved søknad om og tildeling av verdensarvmidler til aktuelle prosjekter og tiltak.

4.5. Overvåking og rapportering

Miljøverndepartementet tilrår at Norge prioriterer å overvåke verdensarven gjennom et system for slik overvåking ved å:

- ▲ *innføre faste, forenklete rapporteringer fra verdensarvområdene til staten i tillegg til den seksårige rapporteringen til verdensarvkomiteen*
- ▲ *utvikle målbare indikatorer for verdensarvområdenes verdier*
- ▲ *foreta en risikovurdering ved alle verdensarvområdene. Om nødvendig må tilstandsoversikten oppdateres*
- ▲ *gjøre data fra overvåkingen av verdensarvverdiene allment tilgjengelig*
- ▲ *gi Statens naturoppsyn en formalisert rolle når det gjelder oppsyn med og overvåking av verdensarvområdene der det er naturlig*

Verdensarvrådet er positiv til alle punktene, men viser til innledende punkt nr 6. angående SNOs rolle. Den periodiske rapporteringen vil naturligvis stå for en stor del av overvåkingen. I tillegg til dette må det opprettes en dialog og diskusjon mellom verdensarvstedet, regionale og statlige myndigheter om hva slags overvåking det er behov for i tillegg til de som allerede er implementert. Hvilke indikatorer er interessante? Hvem skal gjøre det?

Generelt er risiko og sårbarhetsanalyser for kultur- og naturarven lite utviklet i norsk kommunal sammenheng. Forholdet til kulturminner i beredskapsplaner og reparasjonsarbeid kunne nok i større grad vært tilstede. Utvikling av metodikk og øvelser med dette som tema i kommunene vil kunne være et svar på dette. Vi har erfart at uønskete naturhendelser har skjedd innenfor Circumferensen som f.eks 300års flommen i Gaula i august 2011 har satt dette temaet høyere på dagsorden.

4.6.Sentre for verdensarven

Miljøverndepartement tilrår at:

- ▲ *alle verdensarvområdene har gode sentre som kan formidle informasjon om egen verdenarv, om verdiene den representerer og om hva som gjør at den blir vurdert som noe hele menneskeheten har ansvaret for. Sentrene kan gjerne være en del av allerede etablerte institusjoner.*
- ▲ *sentrene samarbeider med, eller inngår i, etablerte institusjoner i lokalsamfunnet som har formidlings-, informasjons- og forvaltningsoppgaver knyttet til kultur- og naturarven*
- ▲ *sentrene ikke etableres etter en fast modell, men at det enkelte senteret formes etter behov, interesser, oppgaver og partnerskap lokalt. Dette må verdensarvrådet avgjøre*
- ▲ *det blir etablert en autorisasjonsordning*
- ▲ *staten, fylkeskommunen og kommunen bidrar til en forutsigbar finansiering av driften ved sentrene, under forutsetning av at disse ivaretar definerte oppgaver*

Verdensarvrådet ser svært positivt på at man gjennom etablering av verdenarvsentra kan få styrket kapasiteten innen både formidling, kompetanseutvikling og dokumentasjon, og ser behovet for at et slikt senter skal være et nav i kompetansekjeden fra forskning til formidling. Det er positivt at en ønsker å bygge på og samarbeide med etablerte institusjoner. Verdensarvsentrene bør i sin helhet være statlig finansiert, og sees på som et viktig ledd i oppbyggingen av stedlig kompetanse.

4.7. Formidling

Miljøverndepartement tilrår at:

- ▲ *det blir utarbeidet en felles formidlings-, utdannings og informasjonsstrategi for den norske verdensarven (skilting inngår som en del av denne strategien)*
- ▲ *miljøverndepartement utvikler et sentralt nettsted med all relevant informasjon om verdensarven (via regjeringen.no)*
- ▲ *sentrale myndigheter utvikler basismateriell for informasjon om og formidling av verdensarvkonvensjonen*
- ▲ *det legges til rette for at relevante museer blir styrket i arbeidet med å formidle verdensarven*
- ▲ *Statens naturoppsyn får et helhetlig oppdrag når det gjelder veiledning om kultur- og naturarven i relevante verdensarvområder*

Verdensarvrådet er svært positive til forslagene om at statsparten tar ansvar for utarbeidelse av nasjonalt informasjonsmateriell, og utvikling av et sentralt nettsted via regjeringen.no m.m.. Dette er alle tiltak som vil være høyst velkomne i arbeidshverdagen.

En større innsats på formidlingsfeltet er helt nødvendig for verdensarvområdet Røros bergstad og Circumferensen. For mange innbyggere oppleves begrepene “verdensarv” og “verdensarvverdier” som noe veldig akademisk og abstrakt. Alle har et ansvar for å formidle hva verdensarv er for noe på en forståelig måte, og i ydmykhet over at det er folks hverdagslandskap som omtales som landskap med ekstraordinære verdier. For å skape respekt for verdensarvverdiene er det nødvendig å ha gode pedagogiske egenskaper, være edruelig i bruk av UNESCO-terminologi, og ikke minst basere mye av formidlinga på dialog og deltakelse. Røros bergstad og Circumferensen vil være et yndet område å prøve ut en eventuell nasjonal pilot for formidling av verdensarvverdiene. Gode eksempler fra Røros skole og Rørosmuseum, som Husadopsjonsprosjektet, har demonstrert det man gjerne kan kalle en beste praksis i formidling til barn og ungdom. Slike prosjekter er ressurskrevende og krever medfinansiering.

Formidling av verdensarvverdiene på det enkelte sted er et ansvar som tilhører mange. Lokalt har Rørosmuseum og Hedmark Fylkesmuseum avd Nordøsterdalsmuseum stor kompetanse på formidlingsstrategier, dokumentasjon, djup kunnskap om historiske samfunnsforhold over en rekke temaer, samt egen avdeling for og driftsansvar for Nasjonalparksentret for Femundsmarka (Rørosmuseum). Det noteres at Nasjonalparksentrene er tiltenkt en “aktiv rolle med å følge opp verdensarvpolitikken på formidlingssiden.” Verdensarvrådet anser dette som positivt, og ser at blant annet Rørosmuseum da kan sikre en helhetlig formidling på tvers av natur/kultur-sektorene. Aajege saemien giele- jñh maahtoejarnge -Samisk språk- og kompetansesenter på Røros - og Rørosmuseum har stor kompetanse på samisk kultur og samfunnsliv, og bidrar som en ressurs inn i formidlingsarbeidet om samisk kultur og samfunn.

Verdensarvrådet setter stor pris på at den immaterielle kulturarven nevnes i dokumentet. Behandlingen av temaet gir likevel grunn til å stille spørsmål om statsparten er innforstått med at materiell og immateriell kulturarv uttrykkes på samme tid, hele tiden. I håndverksmiljøet på Røros – i Uthusprosjektet og ved Bygningsvernsenteret – er eksempelvis dokumentasjonsarbeid, kunnskapsuthenting, kunnskapsoverføring, tolking av håndverksspor, arbeid med autentisitetetsprinsipper, m.m. en vesentlig del av det daglige arbeidet. Dette arbeidet tangerer både materiell og immateriell kulturarv, og man snakker gjerne om håndbåren kunnskap. I hele tatt er dokumentasjonsarbeid på en rekke arenaer helt nødvendig for å sikre verdensarvverdiene, men også grunnlaget for god formidling.

Det kan også i denne sammenheng nevnes at kobberverkets arkiv er tatt opp på lista over Norges dokumentarv, og er videre nominert til UNESCO-programmet “Memory of the World”.

Verdensarvrådet vil be om at det opprettes en snarlig dialog med statsparten nettopp på temaene formidling, immateriell kulturarv, og dokumentasjon. Det vises ellers til innledende punkt nr 7.

4.8. Kunnskap og kompetanse

Miljøverndepartement tilrår at:

- ▲ *forvaltningskompetansen blir bygd systematisk opp gjennom de årlige samlingene for verdensarvområdene (se kapittel 4.2. om organisering)*

- ⤴ *det blir lagt til rette for at sentrale forvaltningsaktører kan delta på viktige arenaer for å bygge opp sin internasjonale kompetanse på verdensarv (se kapittel 4.10 om internasjonalt samarbeid)*
- ⤴ *utdanning i tradisjonshåndverk som er nødvendig for arbeidet med å forvalte verdensarven, blir prioritert*
- ⤴ *det stilles midler til rådighet for å få utredet nødvendige problemstillinger, som for eksempel sårbarhetsanalyser*

Kunnskap og kompetanse henger sammen med gode dokumentasjonssystemer og –rutiner. Kunnskap og kompetanse legger grunnlaget for en god forvaltning av verdensarvverdiene. Verdensarvstedene må selv definere hva slags kunnskap og kompetanse det er behov for, med utgangspunkt i ambisjonen om “beste praksis”.

Verdensarvrådet støtter tanken om årlige samlinger for verdensarvområdene. I praksis er dette allerede underveis gjennom organisasjonen Norges Verdensarv. Dette nettverket har fungert godt som et møtested for de norske verdensarvstedene og andre interesserte og involverte aktører, både for faglig påfyll, erfaringsdeling og naturligvis det kollegiale aspektet.

I lys av ambisjonen om “beste praksis” må den stedlige kompetansen fortsette å bygges. Uthusprosjektet kan trekkes fram som en modell for etterfølgelse, på andre områder hvor man ønsker å bygge kompetanse. Uthusprosjektet har blitt et suksessprosjekt fordi Miljøverndepartementet la til rette for et program med langsiktig finansiering. Slik langsiktighet gjorde det mulig å bygge opp en sterk stedlig håndverkskompetanse, systemer for dokumentasjon og kunnskapsoverføring. Resultatet har vært at håndverkerne har tredd inn på arenaen som tidligere var forbeholdt antikvarene og arkitektene, og er i praksis et kompetansemiljø som forvalter verdensarven. I dag har Uthusprosjektet også FoU-prosjekter i nært samarbeid med nasjonale kunnskapsinstitusjoner.

Verdensarvrådet ber om at Miljøverndepartementet gjør det mulig for verdensarvstedene å bygge opp kunnskap og kompetanse gjennom langsiktige finansieringsordninger.

Erfaringen fra Røros er at det er de langsiktige satsingene som gir resultater, jamfør Uthusprosjektet. En videre satsing på utdanning og kompetanse overføring innen tradisjonshåndverk er en viktig prioritering også framover.

Verdensarvrådet mener at det også er avgjørende for den langsiktige forvaltningen av verdensarven at verdensarvverdiene blir sett på som en positiv ressurs for regionen, og ikke bare et begrensende vern. Da må det fokuseres langsiktig på flere forhold:

- Det må jobbes langsiktig med kunnskapsoppbygging om stedet, og legges vekt på kunnskapsproduksjon og dokumentasjon knyttet til verdensarvverdiene.
- Det må bygges opp en utviklingsressurs som er spesifikt rettet mot utvikling innenfor det rammeverket som verdensarvstatusen setter, og som utvikler aktive strategier for de ulike næringene i regionen, nåværende og framtidige.

Det vises ellers til punkt 5 i de innledende betraktningene.

4.9. Skole og utdanning

Miljøverndepartementet tilrår at:

- ⤴ *Kunnskapsdepartementet og Miljøverndepartementet samarbeider om å etablere etterutdanningskurs for lærere ved utvalgte studiesteder*
- ⤴ *det blir utviklet lærerverktøy som viser at aspekter ved verdensarven er relevante for undervisning på ulike trinn i grunnskolen og den videregående skolen (gjennom Kunnskapsdepartementets kompetansesentre)*
- ⤴ *verdensarvområdene får støtte til å utarbeide og tilby besøkspakker eller verdensarvopplevelser i regi av Den kulturelle skolesekken og Den naturlige skolesekken*
- ⤴ *verdensarvområdene skal ha pedagogisk tilrettelagt informasjon til bruk for skolene*
- ⤴ *Miljøverndepartementet tar initiativ til et samarbeid med Folkeuniversitetet, Friundervisningen, AOF og andre for å utvikle en kurspilot om verdensarven (se også kapittel 4.7 om formidling)*
- ⤴ *utdanningen i tradisjonshåndverk blir styrket*

Verdensarvrådet er positiv til Miljøverndepartementets forslag om at verdensarvområdene skal ha pedagogisk tilrettelagt informasjon til bruk på skolene. Røros har gjort seg verdifulle erfaringer blant annet gjennom Husadopsjonsprosjektet i grunnskolen og ungdomsskolen, og ikke minst gjennom UNESCO-leirene som Røros videregående skole har avholdt omtrent hvert andre år siden 1999. I begge tilfeller har stedlige kompetansepersoner definert og utviklet programmene.

Husadopsjonsprosjektet eksisterer fremdeles i dag, men i en noe redusert form sammenlignet med "storhetstiden". Slike prosjekter er avhengige av ekstern finansiering da arbeidet i seg selv er ressurskrevende. UNESCO-leirene har hatt lave budsjetter og har mer eller mindre blitt drevet av ildsjeler på Røros vgs. Videreføring av disse prosjektene/konseptene er særdeles viktig for å skape forståelse av verdensarvområdet på et tidlig stadium i folks liv. De pedagogiske prinsippene som er utviklet og gjennomprøvd i disse prosjektene bør videreutvikles, og kan med fordel prøves ut på andre verdensarvsteder.

Verdensarvrådet ber om at framtidige UNESCO-leirer for ungdom (den neste er planlagt i 2013) blir sikret finansiering. Verdensarvrådet ber også om en dialog angående videre finansiering av Husadopsjonsprosjektet.

4.10. Internasjonalt samarbeid

Miljøverndepartementet tilrår at:

- ⤴ *Norge fortsatt skal være en aktiv statspart i de formelle organene (statspartenes generalforsamling og verdensarvkomiteens møter)*
- ⤴ *Norge øker sin innsats for verdensarven utenfor Norge og bidrar med kompetanse på de områdene der Norge kan utgjøre en forskjell*
- ⤴ *det legges til rette for deltakelse i internasjonale nettverk og fora (jf kapittel 4.8 om kunnskap og kompetanse)*
- ⤴ *Miljøverndepartementets budsjett styrkes for å bidra til å finansiere internasjonale prosjekter og initiativ som kommer fra norske aktører*

Røros bergstad og Circumferensen er årlig vertskap for en rekke utenlandske delegasjoner/forskere/forvaltere/studiegrupper. Vertskapsfunksjonen er en særdeles viktig del av stedets ansvar opp mot verdensarvkonvensjonen. Stedets fagmiljøer deltar også i mange internasjonale fora, og er bidragsytere inn i konferanser, workshops og seminarer. Denne internasjonale erfaringen gjør at man lærer av andre miljøer og ser egen verdensarv i et nytt lys. Verdensarvrådet mener det bør opprettes reisestøtteordninger som setter stedene i stand til å delta i slikt arbeid.

Røros vgs har også stor erfaring med utenlandsreiser og det å være vertskap for tilreisende elever fra andre verdensarvsteder (UNESCO-leiren). Røros vgs kan med fordel bli styrket økonomisk i sitt arbeid med verdensarv, og det bør tilrettelegges for at utvalgte klasser får mulighet til å besøke andre verdensarvsteder. I januar 2012 var to elever fra Røros vgs med i den norske delegasjonen som reiste til Sør-Afrika i twinningprosessen opp mot UNESCO-konferansen i mai. Elevene gjorde et formidabelt arbeid, og bidro med refleksjoner og innlegg på selve konferansen.

4.11. Verdiskaping

Miljøverndepartementet tilrår at:

- ▲ Verdensarven blir prioritert høyt i Miljøverndepartementets nye strategi for verdiskaping knyttet til kultur- og naturarven*
- ▲ samarbeidet mellom verdensarvrådene og lokale næringsdrivende blir styrket*
- ▲ det legges opp til et samarbeid mellom alle kommuner med verdensarvområder*

Verdensarvrådet støtter alle tilrådingene, og ber om at det blir igangsatt et langsiktig verdiskapingsprogram spesielt rettet mot alle verdensarvområdene.